

НАПИСАННЯ ЧАСТКИ

НЕ, НІ

З РІЗНИМИ ЧАСТИНАМИ МОВИ

Правопис частки НЕ з частинами мови

Правопис частки **НІ** з частинами

МОВИ

Разом

Із заперечними прийменниками,
якщо після **ні** немає прийменника:
ніхто, нічий, ніякий
але: *ні в кого, ні до якого*

У словах, які без **ні**
не вживаються:
нікчемний, нісенітниця, нівечити

У заперечних прислівниках:
нізвідки, ніде, ніколи, нінащо

Окремо

У займенникових сполученнях,
якщо після **ні** є займенник
з прийменником:
ні до кого, ні з ким, ні на що

У стійких словосполученнях
без дієслова:
ні се ні те, ні туди ні сюди

Написання не разом

<p>1) якщо слово не вживається без <i>не</i>;</p>	<p><i>недуга, нежить, неук;</i> <i>негайний, невпинний, немічний;</i> <i>негайно, невпинно;</i> <i>неволити, ненавидіти;</i></p>	<p>іменник прикметник прислівник дієслово</p>
<p>2) у словах з <i>недо-</i>, що мають значення неповної дії;</p>	<p><i>недобачати, недовиконувати</i> <i>недоробка, недооцінка;</i></p>	<p>дієслово іменник</p>
<p>3) якщо з додаванням <i>не</i> утворюється слово з протилежним значенням, яке часто можна замінити синонімом;</p>	<p><i>нещастя, неволя</i> <i>невеселий, недорогий</i> <i>недалеко, недарма;</i></p>	<p>іменник прикметник прислівник</p>
<p>4) якщо дієприкметник виступає означенням без пояснювального слова;</p>	<p><i>лежав незаповнений бланк, ішли неораною нивою;</i></p>	<p>дієприкметник</p>
<p>5) у деяких службових словах.</p>	<p><i>неначе, немов, немовби</i> <i>невже, нехай.</i></p>	<p>сполучник частка</p>

Написання не окремо

<p>1) якщо <i>не</i> вживається для заперечення наявності дії, ознаки предмета;</p>	<p><i>не бачив, не писав; не пишучи; не веселий, а сумний; не далеко, а близько; він мені не друг;</i></p>	<p>дієслово дієприслівник прикметник прислівник іменник</p>
<p>2) при числівниках, займенниках, службових частинах мови;</p>	<p><i>не п'ять, не десятий; не такий, не цей, не він; не до ладу, не до смаку; не тільки, не лише;</i></p>	<p>числівник займенник прийменник частка</p>
<p>3) якщо дієприкметник виступає при судком;</p>	<p><i>праця не закінчена, земля не полита;</i></p>	<p>дієприкметник</p>
<p>4) якщо при дієприкметнику-означенні є пояснювальне слово.</p>	<p><i>не прочитана досі книга, не досліджена ніким проблема.</i></p>	<p>дієприкметник</p>

Написання ні разом

1) у заперечних займенниках, якщо після <i>ні</i> немає прийменника;	<i>ніхто, ніщо, ніякий, нічий</i> (але <i>ні в якого, ні в кого</i>);
2) у заперечних прислівниках;	<i>ніде, нізвідки, ніколи, нінащо, ніяк</i> ;
3) у словах, які без <i>ні</i> не вживаються.	<i>нікчемний, нісенітниця, нівечити.</i>

Написання ні окремо

1) якщо <i>ні</i> заперечує наявність дії, ознаки предмета;	<i>ні писати, ні робити; ні високий, ні низький; ні місто, ні село</i> ;
2) у займенникових сполученнях, якщо після <i>ні</i> є займенник з прийменником.	<i>ні до кого, ні з ким, ні на чому, ні на що.</i>

НАПИСАННЯ ЧАСТОК НЕ, НІ

Частка НЕ пишеться р а з о м:

1. Якщо слово без **НЕ** не вживається. Це можуть бути:

- а) іменники: *не́ук, незда́ра, не́біж, невільник, небі́жчик, небо́га, небилі́ця, невда́ха, нена́висть, неві́стка, недо́їмка, неду́га, не́жить, немовля́, не́хить, него́да, неді́ля, не́хвороц, не́гідь, непóтріб, нерóба, не́міч;*
- б) прикметники: *нега́тíвний, неща́сний, неозóрий, незабу́тний, невблагáнний, невпíнний, неща́дний, ненаві́сний, неду́жий (хворий), непохíтний, невсипу́щий, невгасíмий, нега́йний, незліче́нний, нестя́мний, несусві́тний, неказáнний, нескі́нче́нний, незрівня́нний, нездола́нний, нечу́ваний;*
- в) прислівники: *неперебо́рно, невдо́взі, невпíнно, незаба́ром, непору́шно, несамо́віто, неказáнно, невдога́д, невíнно, невтя́мкі, нега́дано, не́хотя;*
- г) дієслова: *незчу́тися (не помітити, не усвідомити, не відчути), незду́жати (хворіти), несла́вити (ганьбити), не́хтувати (ігнорувати, не помічати) , непоко́їтися (турбуватися), нестя́митися (утратити самовладання), нево́лити (примушувати), нена́видіти (вороже ставитися), непри́то́мніти (втрачати свідомість);*
- д) дієприслівники: *не́хтуючи, нево́лячи, ненаві́дячи, незду́жаючи, недобача́ючи, недооці́нюючи.*

2. Із дієприкметниками, якщо вони є означеннями іменника (а не присудком) і не мають при собі пояснювальних слів: *незакінчена праця, нез'ясовані питання, непередбачена ситуація, нерозв'язані задачі, незмішований віскі, неприйняті закони, ржавіюча сталь, неспростовні факти, неспівана пісня, не підготовлений урок, невівчений вірш, нечуваний злочин.*

3. У складі префікса **недо-** (переважно зі значенням неповної міри):

а) в іменниках: *недобіток, недоїдок, недокрів'я, недолік, недоліток, недорід, недостача, недоук, недосяжність, недоторка, недотіпа, недооцінка, недолюдок;*

б) у прикметниках та дієприкметниках: *недовіконаний, недодержаний, недооцінений, недочутий, недописаний, недорослий, недозрілий, недоказаний;*

в) у дієсловах: *недобачати* (погано бачити), *недоїдати* (погано харчуватися), *недооцінювати* (неповною мірою визнавати), *недолюблювати* (відчувати неприязнь), *недоказувати* (замовчувати щось), *недоплачувати* (мало платити), *недодивітися* (не помітити через неуважність), *недочувати* (погано чути).

4. З іменниками, прикметниками, прислівниками, займенниками, якщо додаванням **не** утворюється слово (з протилежним значенням), яке можна замінити синонімом без **не**: *безпе́ка – небезпе́ка* (загроза), *весе́лий – невесе́лий* (сумний), *смілі́вий – несмілі́вий* (боязкий), *пра́вда – непра́вда* (брехня), *да́вній – неда́вній* (близький у часі), *істо́та – неісто́та* (робот; механізм), *доброзичли́во – недоброзичли́во* (вороже), *га́рний – нега́рний* (поганий), *до́брый – недо́брый* (злий), *до́ля – недо́ля* (безталання), *важкі́й – неважкі́й* (легкий), *зго́да – незго́да* (розбіжність), *доста́тньо – недоста́тньо* (замало), *абі́який – неабі́який* (незвичайний).

5. У займенниках: *неабі́хто, неабі́що, неабі́який* (-а, -е, -і).

6. У частках: *неха́й, невже́*.

7. У сполучниках: *незважа́ючи на, неважа́ючи на, немóв, немóвби, немóвбито, ненáче, ненáчебто*.

8. При зіставленні непротилежних ознак: *Річка нешвидка, а глибока; Вітер неси́льний, а теплий*.

⚡ Увага!

Слід розрізняти написання: *Давно немає листів від сина; Він не має грошей на квиток.*

Примітка.

Частка **не** пишеться через дефіс, якщо частка є префіксом і підкреслює однослівність: *не-Європа, не-Париж, не-Ріо-де-Жанейро* (але: *нелюдина, неістота*); *не-матерія, не-я* (як філософські поняття).

Частка **не** пишеться окремо:

1. Із дієсловами: *не працювати, не спить, не поїдуть, не прислухуватися, не доїдати страву, не дочути до кінця* та ін.

2. Коли в реченні є протиставлення: *Дорога не близька, а така далека; Думки ваші не нові, а давні; Море не чорне, а синє; Не довго він був у полі, а лише три дні.*

3. Якщо прикметник має при собі пояснювальне слово (займенник, прислівник) із часткою **ні**, а також якщо перед ним стоять слова **далеко, зовсім, аж ніяк** та ін.: *Ні до чого не здатний політик; Нітрохи не цікавий фільм; Нікому не відомий; Далеко не гарний; Мені зовсім не рідний; Аж ніяк не приємні спогади.*

4. Якщо частка не становить одного поняття з наступним словом, а є лише запереченням: *Не доля вирішує – людина творить свою долю; Йому бракує не вміння виконати цю роботу, а бажання; То не бистра річка клекоче, то шумить старий ліс.*

5. При дієсловах і дієприкметниках, що виступають присудками; у дієслівних формах на **-НО, -ТО** й дієприслівниках: *Він не може не бачити, як усе змінилось; Не підходячи ближче, важко зрозуміти написане; Краще зробити не обіцяючи, ніж обіцяти, а не зробити (Нар. тв.); Праця не закінчена; Праці(-ю) не закінчено; Підлога не вимита; Підлоги(-у) не вимито.*

6. Із дієприкметниками, якщо вони мають пояснювальні слова: *Перед лісом розляглося поле, не засаджене деревами; Ця робота ще й досі не доведена до кінця; Я відклав убік ще не дописану сторінку.*

7. Із прикметниками у функції присудка, якщо часткою заперечується ознака, виражена даним словом: *Не близький світ; Не велика пані; Хіба ж це не варто знати?; Ця річечка не широка* (заперечення); але: *Ця неширока річечка впадає у Дніпро* (одне означальне поняття).

8. Якщо між часткою та прикметником-присудком можливе дієслово *є* (був, була тощо): *Цей міст не старий* (не є старий); але: *Цей міст(є) нестарий* (тобто відносно недавно збудований).

9. Із прислівниками, числівниками, займенниками, сполучниками, частками, прийменниками та з незмінюваними присудковими словами: *не гарáзд, не дóсить, не дóуже* (але *недóуже дитя́* – хворе), *не зóвсім, не вáрт(-о), не мóжна, не трéба, не цілкóм, не випадкóво, не дівно, не іна́кше, не раз, не сьогóдні* (завтра), *не слід, не вісім, не двóє, не пéрший, не ваш, не твій, не тоді, не тільки, не так, не то... не то, не при..., не на..., не за...; не до вподóби, не до лáдú, не до рéчі, не до смакú, не під сїлу, не від тóго, не з рукí, не в пóру, не по-на́шому.*

Частка Ні пишеться р а з о м:

1. З іменниками, прикметниками, дієсловами, прислівниками, сполучниками, якщо слово без **Ні** не вживається: *нісенітниця, нікче́ма, нія́ковість, нівечити, нівечення, нікче́мно, нія́ковий, нія́ково, нікче́мний, ні́бито, нівро́ку.*

2. У заперечних займенниках, якщо її не відокремлює прийменник: *ніхто́, ніщо́, нія́кий (-а, -е, -і), ніко́го, нічо́го, нічій (-я, -е́, -і́), аніко́трий, анія́кий (-а, -е, -і).*

3. У заперечних прислівниках: *ніде́ (немає де), ніде́ (в жодному місці), ніку́ди, ніза́що, нізві́дки (немає звідки), нізві́дки (з жодного місця), нітро́хи, нічичі́рк, ніко́ли, ніскі́льки.*

Частка ні пишеться окремо:

1. У таких сталих словосполученнях із часткою **ні**: *ні на йо́ту, ні при чо́му, ні оді́н (одна́, одне́, одні́), ні ри́ба ні м'ясо́, ні сві́т ні зоря́, ні се́ ні те́, ні слуху́ ні ду́ху, ні собі́ ні лю́дям, ні ся́к ні та́к, ні па́ва ні га́ва, ні ну́ху ні пера́, ні бе́ ні ме́.*

2. Якщо частку від займенника відокремлює прийменник: *ні до чо́го, ні на що́ (ні до чо́го), ні в якій, ні́ з ким (немає з ким), ні з кі́м (з жодною людиною), ні́ з ко́го (немає з ко́го), ні́ з ко́го (з жодної людини), ні́ за що́ (немає за що́), ні́ за що́ (ні за яку ціну), ні́ від ко́го (немає від ко́го), ні́ від ко́го (від жодної людини), ні́ в ко́го (взяти), ні́ в ко́го (немає), ні́ в що́ (немає в що́), ні́ в що́ (ніку́ди).*